Kulturális Szemle - 2025. XII. évfolyam, 2. szám - Könyvajánlat, recenziók

DOI: https://doi.org/10.64606/ksz.2025211

Ponyi László: Képek minden mögött Könyvajánló – Másfél évtized mozgókép – A mozgóképoktatás az egri egyetemen 2009–2024.

Nagy öröm számomra, hogy megjelent a kötet és az is, hogy írhatok róla. Többféle minőségben is tehetem ezt. Egyrészt a kötet lektoraként, másrészt olyan emberként aki, ha fogalmazhatunk némi iróniával, a kötet alcímében jelölt időszakhoz képest a prehisztorikus időkben ugyanott, ugyanezen a területen dolgozott részben oktatóként, részben pedig az akkori főiskolai filmklub, illetve városi művész mozi szerevezőjeként, vezetőjéként. Harmadrészt tehetem ezt a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársaként, kutatójaként.

Ponyi László: Nemzeti Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.

Sommás felütéssel kezdem: azzal, hogy minden mögött képek vannak. Sokan mondták ezt már, olvashattuk Andre Bazinnél, Walter Benjaminnál, vagy éppen Márai Sándornál is. Persze így gondolhatjuk és érezhetjük mi is. Altamirától Lumiere-ig, Lumiere-től a streaming szolgáltatókig. Remélem nem szentségtörő gondolat, de a vizualitás hatalmát még a Gutenberg-galaxis sem tudta aláásni, csak a képek éppen az írott szövegek mögött sejlettek fel. Azzal is folytathatnánk, hogy minden kép mögött évezredek óta történetek látunk és élünk meg. Még akkor is, ha időnként ezek elfogynak, vagy újra ismétlődnek. Közhelyes ez a két gondolat? Igen, teljes mértékben. Mégis, ahogy ez lenni szokott, sokszor igaz és érvényes. Főként erre a könyvre és az abban megjelent írások szerzői számára nézve. Ez a kötet az egri felsőfokú mozgóképes oktatás és szakmai professziója létrejöttének története. Természeténél fogva mozgó képekről és sokféle történetről szól, amiben nekem is van egy személyes történetem.

Napjainkban, ebben a kiszámíthatatlan és veszélyes, mégis éppen az emberi történelem mintázatai alapján valamelyest prognosztizálható korban, a magánszférán kívül, három figyelemre méltó

dolog maradt meg számomra, és talán mások számára. A tudomány, a művészet, valamint a hit, amelyik ebben a vonatkozásban mindkettő legfontosabb fundamentuma. Ez a három dolog ebben az oktatásban természetesen kapcsolódik össze, hiszen a kötet szerzői és ennek az oktatásnak az aktorai is tudósok és művészek, és hallgatóként, reméljük leendő tudósok és művészek.

Az elmúlt időszakban jónéhány könyvet volt szerencsém lektorálni. Számomra azonban ez a könyv nem csupán egy a sok közül. Személyes ügy, egy fontos történet dokumentuma. Azért fontos, mert megéltem a kezdeti időszakát, részt vehettem benne, és mert olyan ember mellett élhettem meg, akit ma is mindenkinél jobban tisztelek. Egy olyan embert ismerhettem meg, akit a talán a barátomnak, de mindenképpen a tanítómesteremnek tartottam és tartom mind a mai napig. Egy olyan emberről van szó, aki ha ma élne, többek között a mozgókép klasszikus értelmében vett iskolateremtő humanista tudósa, esztétája, az egri mozgóképoktatás meghatározó személyisége lenne. Ehhez azonban többet kellett volna élnie, tovább itt maradni közöttünk. Az ő filmesztétika kurzusa meghatározó élmény volt számunkra, az ő nevéhez (is) fűződik a „Mozgóképkultúra” szöveggyűjtemény összeállítása Dr. Hauser Zoltánnal és társaival, illetve a film és video szakirány megtervezése és elindítása az akkori Közművelődési Tanszéken. Kakuk Jenőről beszélek, aki 1993 nyarán tragikus körülmények között hunyt el fiatalon, és akinek a nevét itt is fontos kiemelni. Ő volt az, aki a főiskolai filmklubot működtette hosszú éveken keresztül vezette. Akkor, amikor még a csillárokon is lógtunk, hogy megnézzünk egy Bunuel, Bergman, vagy éppen egy francia újhullámos filmet. Ő volt, aki először elvitt minket a Filmszemlékre, amik sokáig a Kongresszusi Központban kerültek megrendezésre. Tisztelet és szeretet a személyének, és azt, amit képviselt! És tisztelet azoknak is, akik az egri egyetemen az emlékét őrzik!

Magáról a könyvről szólva, az egy olyan történetet mutat be, amelyben benne van az egri mozgóképoktatás minden fontos része. Az öröme, sikere, szeretete, és benne van mindaz a közösségi erő, ami tizenöt éven át életben tartotta, formálta. Egy szakmai műhely hiteles krónikája. Amikor kézbe vettem a kéziratot, az első benyomásom az volt: ez egy napló amelyet olyan emberek írtak, akik nemcsak távoli tanulmányozói, hanem alakítói is voltak ennek. Akik nem csupán filmeket készítettek, vagy éppen oktatták azokat, hanem közösséget is teremtettek. A szerzők, az egyetemi oktatók és hallgatók számára a mozgókép nem tantárgy, egy képzés, hanem életforma, gondolkodásmód, szenvedély. Akik képet, főként mozgóképet látnak minden mögött.

A kötet és a megélt tapasztalatok alapján is, van néhány jellemző sajátossága az egri mozgóképoktatás történetének. Az egyik, hogy a mozgókép oktatása a filmesztétika szemináriumoktól kezdve együtt jelentkezett a főiskola filmklub működésével. Azok, akik oktattak, a főiskolai filmklub szervezői, előadói is voltak. A szemináriumokon pedig teljesen természetesen jelent meg a látott filmek átbeszélése, elemzése. Aztán a Közművelődési Tanszék és a legendás OKITEKI együttműködése mindig is példamutató volt, az elmélet inkább a Közművelődési Tanszék feleadataként jelentkezett, míg az OKITEKI a nem kevésbé fontos mozgóképtechnikai alapokat biztosította. Itt emelhető ki Dr. Tóth Tibor, az oktatás egyik meghatározó személyiségének a neve, aki az oktatás előtörténetét írta meg, és akit szinte a kezdetektől volt szerencsém ismerni és tisztelni. A főiskola, később egyetem vezetése mindig is támogatta a mozgóképes fejlesztéseket a kezdetektől, napjainkig. A harmadik ilyen sajátosság, az, hogy az oktatás és a filmklub szorosan kapcsolódott a város mozgóképkultúrájához. A hallgatók és oktatók bekapcsolódása a Filmművészeti Nyári Egyetemekbe, a kapcsolat az Ifjúsági Ház Művész Mozijával, a Főiskolai Filmklub megyei moziüzemi vállalat általi üzemeltetése. A negyedik pedig az, hogy már a kezdetektől az oktatók és a hallgatók részt vettek, részt vehettek az országos filmes rendezvényeken, talán Pécsett még nem, de a budapestieken már igen.

Összességében a munka fontos, összegző írás ebben a témában, amely forrás, hivatkozási alap is lesz a továbbiakban. Ami még értékesebbé és érdekesebbé is teszi a munkát az, hogy magát a képzést tágabb kontextusba helyezi, évtizedekre visszamenően, részletezően mutatja be Eger város és az egyetem/főiskola mozgóképkulturális múltját, benne a korábbi képzésekkel, filmklubokkal, filmes rendezvényekkel, filmfesztiválokkal. Éppen ezért is a mű kulturális kordokumentum – egy képzés történetének szikár bemutatása helyett és mellett, hely-, művelődés-, és oktatástörténeti írás is egyben a mozgóképkultúra horizontális és vertikális dimenzióiban.

A munka átgondolt, teljességre törekvő, sokféle nézőpontot dolgoz fel. Szisztematikus adatgyűjtés előzte meg, átgondoltan összeállított szöveggyűjtemény is: a képzés szinte valamennyi résztvevője szerepel benne írásaival az oktatóktól a hallgatókig. Azt is megjegyezhetjük, hogy a kötet éppen olyan sokszínű és összetett, mint maga a képzés is. A munka olvasmányos, stílusa megfelelő, nyelvtanilag szabatos. A szerkezet, a múlt, jelen és jövő dimenzióiban logikusan felépített, áttekinthető és könnyen értelmezhető. A kötet érdeme a türelmes olvasó számára, hogy ezek a történetek nemcsak megőrzik, hanem új értelmezésbe is helyezik a képzést: megmutatják, hogy minden apró lépés hozzátett ahhoz a folyamathoz, amely mára egyetemi szintű mozgóképes oktatássá nőtte ki magát. A fejezetekből kirajzolódik, hogyan vált a mozgókép Egerben a tudás, a kreativitás és a közösségi gondolkodás egyik fő nyelvévé. És ami talán a legfontosabb: mindez nem egyetlen ember teljesítménye, hanem sok ember munkájának összeadódása – a tanároké, a technikusoké, a hallgatóké, a barátoké, a támogatók és partnerek sokaságáé. A könyv a tőle elvárható tudományos alapossággal, de emberi és szakmai hitelességgel is készült.

És végül „hadd beszéljek haza," és jegyezzek meg néhány mondatot a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársaként, tudományos kutatójaként. Az Intézet számára is nagyon fontos a minőségi mozgóképkultúra és annak terjesztése. A „Filmklubok Magyarországon" címmel elindított felmérés a Nemzeti Filmalap és a Nemzeti Művelődési Intézet együttműködése alapján valósult meg 2021-ben. Az adatfelvétel online kérdőíves felmérés formájában történt, amely alapjául szolgált a kistelepülési filmklub-hálózat fejlesztésére. Akkor jelenleg közel 100 filmklubot találtunk az ország 3155 településéről. A vizsgálatban arra is kíváncsiak voltunk, hogy vannak-e további szándékok új filmklubok indítására, illetve milyen infrastrukturális feltételek jelentkeznek egy egyes filmklubok esetében. Erre a felmérésre alapozva indult a „Közösségi mozi" programunk, amelyben számos vidéki kistelepülésen indult el először, vagy újult meg filmklub. Ezeket megalapozandó filmklub-vezetői képzéseket is tartottunk, tananyagot dolgoztunk ki a leendő filmklubvezetők számára. Nagyon remélem, hogy az az együttműködés, ami a mozgóképkultúra szervezetei és szakemberi, valamint az Intézet között elindult, olyan módon is tovább tud folytatódni, hogy majd a képző egyetemek szaktanszékei is be tudjanak kapcsolódni, illetve elindulhasson egy közös gondolkodás a két terület szakemberei között helyi, illetve regionális szinten is.

Végül visszatérve a kötetre, a technika változik, a formanyelvi sajátosságok átalakulnak, az elméleti megközelítések, az oktatás módszertana is változhat, de az alkotás iránti vágy és a közös gondolkodás öröme ugyanaz marad. Kívánom, hogy ez a könyv tovább ösztönözze mindazokat, akik hisznek abban, hogy a mozgókép nem csupán képek egymásba folyó sorozata, hanem gondolat – és nemcsak műfaj, hanem közösség is. Gratulálok mindenkinek, aki e könyv megszületésében vagy történetében részt vett.